

Մ Ո Ւ Մ Ա Յ Ք Մ Ա Ս Ե Ա Յ Զ Ա Յ Ն Ը Ն Կ Ե Ր Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՅՈՒՆԻՍ 1

1864 Ք. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 21

Զ Ա Յ Ն

Մեր և մեր օրագրոյ նկատմամբ՝ հասարակութեան մէջ տեղի ունեցած զանազան խառնարնդոր տարաձայնութիւնները կտախպեն մեզ ծանուցանել թէ՛ մեր օրագիրը ոչ թէ մասնաւորի այլ հանրութեան նուիրեալ լինելով, նորա էջերը բաց են ամեն տեսակ գաղափարներ և ըսկզբունքներ ընդունելու և հրատարակելու. եթէ կամին ազատ են Օսմանցին իւր Աուրանը, Հրէան իւր Թաւմուտը և ամեն տեսակ Քրիստոնեայք իրենց գրութիւնները քարոզել կամ պաշտպանել. նմանապէս ամեն կուսակցութիւնք իւրեանց գաղափարները և սկզբունքները կարող են հրատարակել մեր Չայնի միջոցաւ, միայն սա պայմանաւ որ մեզ ալ ազատ ծանաչեն մեր մասնաւոր գաղափարն յայտնել ազատօրէն իւրեանց քարոզութեանց և պաշտպանութեանց վերայ. Չի մոռնամք սա ալ յիշել որ նոյն իսկ կղերականութիւնը — որոնց վերայ լաւ չէ մեր գաղափարը — կարող են և ազատ ինքզինքնին պաշտպանել Չայնի միջոցաւ:

Չայնի միջոցաւ հրատարակելի ամեն գրութիւնք երեք ընկերական պայմաններով ընդունելի են:

1°. Երկրիս քաղաքական օրինաց համեմատ լինելու են:

2°. Պարոզին կողմանէ ստորագրեալ լինելու են. թէեւ ըստ կամաց շարադրին առանց ստորագրութեան կարելի է մեզ հրատարակել:

3°. Հրատարակելի գրութեան ամեն մէկ հազար գրի համար 20 դուրուշ կանխիկ պէտք է հատուցուի մեզ:

Առանց խորհրդածութեան մեզ խրկուած ամեն ստորագրեալ տեղեկութիւնք սիրով և շնորհակալութեամբ կընդունիմք, մեր կողմանէ հարկ եղած խորհրդածութիւնը ընելով զանոնք հրատարակելու, տեղեկութիւնները մեզ հաղորդողաց ստորագրութիւնները ամենայն հաւատարմութեամբ երեւան չի հանելու պայմանաւ:

Տեղեկութիւն մը մեզ խրկուելով հրատարակուելէն վերջը թէ որ սուտ, անտեղի և չափազանց լինի, զայն մեզ հաղորդողին անունը

հրապարակաւ յայտնենուս 'ի զատ, պիտի աշխատիմք նաեւս որ այնպիսին երկրին օրէնքովն ալ պատժել տամք՝ հարկ եղած տեղը իրենց աշուներ և ըրած զհարստութիւնները յայտնելով:

Հաճին. 1864 Մարտի 26.

Խմբագիր Ձայն Լ'նկերասիրական Հանդիսի:

Պատիւ ունեցայ այս անգամ ձեր ազնուութեան այս գիրս մատուցանելու և խնդրելու, այս առաւօտ գիւղիս մէջ պատահած ցաւալի տեսարանին ընելք նկարագրութիւնս հրատարակելիդ, ձեր պատուական հանդիսին մէջ մէկ էջ մը շնորհելով. կը յուսամ որ պիտի ընդունիք մեր խնդիրը՝ ձեր ազնուասիրտ բաժանորդաց հաղորդելու համար:

Եւսօր՝ որ է նոր կիւրակէ, առաւօտուն եկեղեցւոյ սկսման ժամանակ ժամը տասնին միջոցները, գիւղոյս Եստուածածնայ եկեղեցւոյն մէջ գտնուած հին պարսպին արեւելեան կողմի անմերձենալի ապառաժէն քար մը գլորելով՝ պարսպին տակի գտնուած տներն խորտակելով մէջի գտնուող ընտանեաց շատրն կեանքն վերցուց. առաւօտուն սրբազան Լուսնորդը այս լուրը լսելով եկեղեցւոյ մէջ իւր սրբազան խորատներն վերջացնելով, սրտաշարժ խօսքերով ծանոյց ժողովրդեան՝ յորդորելով զժողովուրդը թէ եկեղեցւոյ աւարտմանէն վերջը չը ջրուին, որպէս զի երթան նոյն փլատակաց տակը մնացող ննջեցելոց մարմինքը և եղած վնասներն աչքէ անցընեն, ձեռքերնուն եկած աշխատութիւնը և օգնութիւնը ետ չը ձգելով. եկեղեցւոյ աւարտմանէն անմիջապէս վերջը, սրբազան Լուսնորդը և քսանի չափ քահանայք և նաևս իշխանները ժողովրդեան հետ 'ի միասին երանու նոյն տեղը գացին, և մի առ մի նոյն խորտակեալ տներն բանալ տալով, մէջէն ծերունի կին մը և մարդ մը, երեք հարս և երեք տղայ և մէկ նորածին աղջիկ մը մեռած, և երկու տղայ մէկ մարդ և մէկ կին մը ողջ հանեցին. բաց 'ի ասկից կին մը իւր որդին պահպանելու համար, քովը կեցած բոլոր քարի հարուածներն բնդուներով տղան ողջ կը պահէ ու ինքն կը մեռնի. նաեւս ուրիշ տղայ մ'ալ նոյն ահագին քարին տակ մնացած ըլլալով չը կրցան նո-

րա մարմինը հանել. վերջը սրբազան առաջնորդը հանդերձ քահանայիւք, իշխանօք և գումարեալ ժողովրդեան, ննջեցեալներն առին ու դերեզմանատուն տարին. հոն շքեղ կերպով թաղումը կատարելէ յետոյ եկան նոյն փլատակներն բանալու ու ժամը տասնին ջրուեցան. երեկոյն սրբազան Լուսնորդը յատուկ մարդուղարկեց գիւղոյս բոլոր իշխանաց և չօրպաճւոց՝ որպէս զի առաւօտուն գան ու հոն գրանունին. նոյն խորտակեալ տանց մէջէն թէ ինքնին ազատող և թէ ազատեալ անձերուն վրայ խորհրդածութիւն մ'ընել, և նոյն տեղ գտնուող միւս տներն անկից վերցունել, որպէս զի այսպիսի նախատես փորձութենէ ազատ մնան:

Սրբազանք որ ամենապատիւ սրբազան Լուսնորդը այս երկու ամենահարկաւոր խնդրոց վրայ որոշում մ'ընելու ջանքէն չը պիտի զատայ:

Սրբազանք մեծարգոյ Խմբագիր, որչափ որ ձեր ազնուութեան ձանձրութիւն է նէ՝ եւ թէ Պօլսոյ և կամ այլ տեղաց ազգայինք սոյն աղքատիկ ժողովրդեան վրայ այսպիսի ցաւալի դէպք մը լսելովն 'ի սէր ազգին և յօգնակաշունթիւն սոցա 'ի սրտէ նուէր կամ ողորմութիւն մ'ընող ըլլայ՝ բարեհաճեցէք զայն ընդունելու:

Լ'նդունեցէք մեծարգոյ Խմբագիր, իմ յարգանաց հաւաստիներս...

ՆԱԶԱՐԷԹ Գ. ՏԵՕԲԻՆՅԱՆ

Վարժապետ Հաճընու:

Եւս ցաւալի դիպուածը սրտերնիս անչափապէս վշտացուց, ուստի նամակագրին խնդրանաց համեմատ պատրաստ եմք ընդունիլ Վագրախրաց նուէրները և իրենց անուները հանդերձ ըրած նուէրներովն հրատարակել հանդիսիս մէջ:

Սրբազանք նաեւս որ Հաճընի մօտ գտնուած ամեն քաղաքներէն հարկ եղած ձեռնտուութիւններն չեն զլացուիր իրենց տարաբաղդ եղբայրներուն:

Մեսրոպեան վարժարանի Տեսուչ Յ. Պուրդէնեանի ատենախօսութենէն քաղուած քանի մը խօսք, որ ուղղուած է առ աշակերտս:

Եւս ճառը մեզի տուաւ մեր բարեկամներէն Արգոյ Պ. Մարեանը, զոր կը հրատարակենք 'ի քաջալերութիւն դպրոցաց:

«Ազգային ժողովները կը կազմուին հասարակաց անդորրութեանը համար, ասանկ ժողով մ'ալ դպրոցիս համար կազմուած է. ժողով մը՝ որ հասարակութեան բերանն ու միանգամայն Չեր կըթուլթեան ջանադիր է. Ժողովը իրաւունք ունի պատժելու, հրապարակաւ խայտառակելու, և վաճառելու մինչեւ անգամ եթէ օրինականց գտնուի մէկը. եթէ ըստ առաջարկութեան Տեսչի չարերը չեն պատժուիր, ասիկայ ժողովոյ մեծարդոյ Անգամոց վեհանաժողութիւնն է. բայց խնամատարութեան պաշտօն մըն ալ իր վրան ունենալով՝ զանց կառնէ երբեմն անյիշաչարութեամբ կը յանձնէ ինծի և ես ալ կը խրատեմ. Եթէ տան մը մէջ հինգ կամ աւելի ևս որբեր պատսպարուած ըլլան անխնամ, ու մէկը 'ի խղճէ դրդեալ երթայ, այց առնէ ու խնամէ, արդեօք այն որբերը չե՞ն մխիթարվեր, հապա եթէ մէկը բանտարկուած ըլլայ ու իր հայրը այցելութեան երթայ իրեն, արդեօք չե՞ պարծիր. Մի և նոյն վեճակի մէջ ալ մեք եմք, ժողովը զմեզ խնամողն է իմ միջոցաւ. և մեք բանտարկեալ ենք, իսկ մեր այցելուն ժողովն է, որ իւր զաւակները խնամելու կամ ըստ փոփելու դիտաւորութեամբ մեզի կուգայ. Ես և բոլոր վարժապետները վարձկան ենք. եթէ չափազանց կաշխատինք՝ ասիկայ եռանդ մըն է որ Ազգին մանկտին կը սիրենք, բայց ժողովը բան մ'ալ չահնկալեր, աշխատութիւն վրան առեր է ձրի, իր գործերը կը ձգէ, ու դպրոցը իրեն զբաղմունք կրնէ. — Եթէ մէկը իմ սիրոյս համար անձնական շահէն կը զրկուի, ինչո՞ւ ես չի պիտի հետեւիմ անոր, երբ կը տեսնամ որ բարոյականութեան ճամբի մը առաջնորդըն է»:

Արեւելք իմ, զգացէք որ աշխատութիւնը ձեզի համար է. ո՛հ, ո՛րչափ վատութիւն է երախտամոլ գանուիլը, ժողովոյն և բոլոր Վաստուաց աշխատութիւնը մեզի համար երախտիք մըն է, անոնք բարոյական կաթ կուտան մեզի, մեր պարտաւորութիւնն է ծծել առանց դանդաղութեան»:

Արթուրեյէք զաւակներս, որ պարզերես ձեր հաշիւը տամ ժողովոյն, որ իրեն սրտին մը խիթարանք է»:

Յակոբ Պուրգէնեանը, ինչպէս որ ժամանակէ մը առաջ Մեղուի միջոցաւ խօսեր էինք՝ դատարարներուն մէջ եղական է, բայց կը ը-

սենք որ վեճակը ճշշուած՝ գործերու թղտաւութիւն չունի. ասոր պատճառը թէպէտ պարզ է, բայց ժամանակէ մը ետքը եթէ նիւթոյ առատութիւն լինի՝ կը բացատրենք. Ուրիշ խնդիր մ'ալ կայ. Օմիւռնիոյ ուսումնական խումբէն — դպրոցի հարցաքննութեան ատեն — շատ անգամ ոմանք վեճեր յարուցած են. աշակերտաց վեճակը ճշշեր ու դասատուի մը դէմ հակառակութիւն ունենալու համար, աշխատութեան արդիւնքը ուրացեր, ինչպէս դասատուն, անանկ ալ աշակերտները անմեղ տեղը խայտառակուել և իրաւունք պահանջած ատեն նշաւակ հրատարակուել են. կը յուսանք որ այս տարի նոր Ուսումնական ժողովը որուն եռանդը նորընտիր տեսուչը կը պատմէ առիթ չի տար վեճերու»:

Օարմանք է մեզ թէ Պուրգէնեանը ինչո՞ւ կը կենայ Եզմիր որ ինչպէս կը պատմեն իւր վեճակը ճշշուած է, միթէ Պօլսոյ մէջ զենքն ընդունելու բազուկներ կը պակսէի՞ն և իւր արժանիքն յայտնի չէ՞ր ամենուն»:

ԵՐՈՒՍԱՂԻՄԱՅ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մեր բարեկամներէն մէկուն հետեւեալ նամակը խրկուած է հոս օրագրի մը մէջ հրատարակելու համար.

Եղբայր իմ.

... Այս անգամ մենք հովուադուրկ եւ անգլուխ մնալով, սրտի ցաւ ու նեղութիւն մը ունեցանք, կոշտ, ամբարտաւան, լեռնային, ձիւլադրական եւ միանգամայն սրտին մէջ դադանալիկ բարկութիւն ունեցող ագէտ ու ուսման թշնամի եղող վարդապետի կերպարանք ունեցող անձէ մը, այս անձն է Էփրէմ, որը վարդապետն, որոյ բնաւորութեան վերայ լաւ վերահասու եղան համայն ուխտաւորք. մանաւանդ վանեցիք՝ որոնց դէմ յայտնի նախատինքներ ընելէ չէր քաշուել յիշեալ վարդապետն ըսելով թէ ան վանեցւոց ամենքն ալ զատկի հաւկիթի պէս ակրաներուս զարկած եմ»:

Ուխտաւորք տեղէն հեռանալէն վերջը միաբան վարդապետք ըստ օսմանքէն թաղին ելան բռնակէլ. մենք եւս երբ ամեն տարուան պէս ուղեցինք մեզ որոշեալ սենեակն երթալ եւ այս պատճառաւ երբ դացինք Սրապիոն վարդապետին մեր սենեակին բանալին ուղեւոր, խեղ մը

անվայել հայհոյութիւններ տեղացնելով մեր գլխուն՝ Պատրիարքական իշխանութեամբ վերստին մեզ առջեւէն • մենք ալ խոնարհ ահա նածութեամբ առանց խօսք մը ընելու հեռանալով իւր քովէն, երբ մեկ քանի ժամէն դարձեալ գնացինք իրեն քով, աւելի կատաղութեամբ մեզ վերստին • ասոր վերայ (բայ ՚ի Աերսէս* վարդապետէ, որ նորա կողմնակից է եւ բոլոր չարութիւնք նորա ձեռամբ կատարի եւ որն որ Տնօրէն ժողովի մէջ զանի միշտ պաշտպանեց) բոլոր միաբանութիւնը խրախոյս տուին մեզ սենեակին երթալու խնայելով թէ բայ է • ասոր վրայ մենք ալ երբ սենեակին դացինք եւ սկըսանք մաքրել, յանկարծ ներս մտաւ Սրապիոն վարդապետը գաղանի պէս կատարած եւ փրփրոտած, եւ սկըսաւ բոլոր ուժովն մեզ ծեծել, մինչեւ որ բոլոր երեսս, քիթս, բերանս արիւնլուայ եղաւ • ասոր վրայ երբ մենք ալ Աերսէս եան ժողովին գիմեյինք, որ արդարութեամբ մեզ պաշտպանէ, կողմնակցութիւն եղաւ նորա բտուելով ինձ թէ «դուցէ ելլել պակաս բան մը բռնած ես» •

Երբ տեսանք որ հարգութիւն չէ, որոշեցինք որ այս դէպքը դիւր առնումը եւ Արիւնկիս** պատուական օրագրոյ միջոցաւ հրատարակեմք • ուստի կողաշեմք ՚ի սէրն եղբայրութեան այս նամակս հրատարակել տաս, վասն զի հոս անհար է ինձ որ պաշտպանուիմ • ըստ որում հոս Աերսէս • Աերսէս ինքեանքն եւ ոչ որ մարդու տեղ կը գնեն, մինչեւ անգամ Յակոբ եպիսկոպոսը եւ Սարապետ եպիսկոպոսը անոնց առջեւ յարգ չունին •

Երուսաղէմ, 1864 Մայիս 4.

* * *

Ես միաբանութեան վերայ՝ վերջին քանի մը ամիսներուս մէջ մեր ընդունած արիւնլուայ տեղեկութիւնները կը պարտաւորեն մեզ ձայն բարձրացնել նոցա դէմ •

Արեւիկան միաբանութեանց վերայ ուրիշ ներուէն գաղափարը ինչ ալ լինի, մերը սա է թէ նոքա միշտ բռնաւ նախատինք են մեր ընկերա-

կանութեան վերայ առանց բացառութեան • ըստ որում բնութեան եւ դատողութեան ամեն օրէնքներով անհար է հաւատալ որ խել մը ամուսնութենէ եւ աշխատութենէ հրաժարեալ անձինք միաբանութիւն կազմելով օգտակար լինին մարդկային ընկերութեանց իւրեանց աղօթքներովն ու շարականներովն •

Թէ որ չամուսնացող եւ չաշխատող անհաս մը թշնամի է մարդկութեան բռն ու նախատինք, չեմ գիտեր թէ այս կերպ մարդոց մէկ տեղ մը հաւաքուելով նոցա օգտակար լինեալ հնարաւորութիւնը ինչ սկզբունքով կարելի է բացատրել • Երուսաղէմայ միաբանութեան վերայ մինչեւ այսօր շատ բաներ դուրս շան շատ բողոքներ եղան, այլ սակայն նոցա խոյսառակութեանց վարագոյրը դեռ դոց է • կուզէ՞ յիշեալ միաբանութիւնը որ այս վարագոյրն ալ բացուի ՚ի նախատինս կղերականութեան •

Չարմանք չէ արդարեւ որ այս անպիտան մարդոց խումը այսքան յանդուգն է, վասն զի ժողովուրդը դեռ միամիտ է • ուրեմն սոսկայ թող նա եւ ինքզինքը բարեկարգէ, եթէ ոչ՝ օր մը թէ որ ժողովուրդը աչքը բացուի եւ խորագիտութիւն ստանան, այն ատեն ակասալի պիտի լինի իրենց վիճակը •

Պատրիարքարանի նախկին փոխանորդ արժանապատիւ Պետրոս վարդապետը իւր ճանապարհորդութենէն ետ դառնալով այժմ Պօլիս կը գտնուի • լսածնուս եւ առած տեղեկութիւններնուս նայելով յիշեալ վարդապետը իր առջնորդ կուգուի Երզնկայի Հայոց մեծադոյն մասին կողմանէ, որոնք այս նպատակաւ խնդրադրել խրկած են ազգային Պատրիարքարանը •

Ըստ մեզ Պետրոս վարդապետը բանիբուն եւ գործունեայ անձ մը լինելով, Երզնկացիք սըլալած չեն իրենց ընտրութեան մէջ, եւ յուսով եմք որ ազգային Արծնական ժողովն ալ ըստ Սահմանադրութեան նոցա խնդրանաց համեմատ կը վարուի •

Եղատախօս խմբագիր •

Նարեհաճեցէք հետեւեալը ձեր պատուական օրագրոյ մէջ հրատարակելու • որ փոքր տե-

* Սուրբ Աթոռի ամեն դատաստանական եւ դրամական գործքերը այս վարդապետի ձեռամբ կատարի •

** Արիւնկիայի արգոյ անօրէնք չընդունելով այս ամիսին հրատարակումը, մեզ յանձնուեցաւ •

սուլթան Կ. Սահմանադրութեան չորրորդ տարեգարձին տեղի ունեցած քանի մը անպատեհ գէտքերու :

Սանխաւ շնորհակալ կը լլամբ մասնաժողովի մեծարդոյ անդամներուն , որոնք աղգասիրական ոգով ամեն բան բարեկարգութեամբ ընելու համար չէին զոտցած իրենց ջանքը , որպէս զի գոհ ընեն արդոյ հանդիսականները , ինչպէս որ խոստացեր էին :

Բայց այս բարեկարգութիւնը որ ամեն պարագաներու մէջ ակներեւ կը տեսնուէր՝ աւանդ որ մինչեւ ետքը չի տեսցի , քանզի ճաշը տըրուելին և պարահանդէսը լրմնալէն վերջը , մասնաժողովը (չգիտեմ ինչ մոքով) որոշեր է որ ճառախօսութիւնը իրեն բաժանորդաց յատկացեալ շրջապատին մէջ ըլլայ , որմէ դուրսի ժողովուրդը սաստիկ զայրանալով՝ խուռն բազմութեամբ շրջապատին դրանն առջեւ լեցուած կուգէր բռնի ներս մտնել , ինքն ալ ուկնդրութեան մասնակից ըլլալու համար . բայց այս միջոցին ներսէն մէկը , « պուրատը Գայսերի տէյի » պօռաց , ուրիշ մէկն ալ տեսչութեան ոստիկաններուն հրամայեց որ զտրեն , և ահա քեզի ողորմելի տեսարան մը , որ անշուշտ քիչ ծաղր չի պատճառեց օտարազգեաց , որոնց զբերթէ ամեն տեսակները կը գանուէին նոյն օրը զբօսավայրին մէջ :

Նշեալ քիչ գիտողութեան արժանի չէ հանդիսականներուն առջեւէն տերութեան պաշտօնական լուսին և աստղ ունեցող կարմիր դրօշակը երթալու տեղ՝ Եփրէթի իս յրիէյի և այլ շողենաւներու ընկերութեանց յատկացեալ կանաչ շրջանակով դրօշակը քաշուիլը :

Սոյն անպատեհութեանց համար շարաթ իրիկունքն Իւսկիւտար Արամեան ընկերութեան զբօսարանին մէջ հանդիսականներէն ու մանր մասնաժողովի անդամներուն մէկ քանիին առաջարկեցին , բայց անոնք առաջարկողներուն մէջէն մէկուն մասնաւոր ատելութիւն մը ունենալուն համար ոչ ուզեցին լսել և իրենց անգամաւիցայը հաղորդել , և ոչ ալ իրենց դրութիւնը փոխել :

Հանդիսականներէն մէկը :

Մասնաժողովին անօրինաճ եռանդաղին կարգադրութիւնները արդարեւ գովելի են , բայց գովելի չէ 30 դուրուշ վճարել չի կրցողներուն (որ մեծ մաս մը կը կազմէր) ամեն կերպով

զրկանք կարգալը . մանաւանդ սէր և միութիւն քարոզուած ու երգուած հանդիսի մը մէջ ՚ի մեծ նախադիմա աղգասիրական և եղբայրասիրական օրինաց և ազատասիրական ըսկըրանց :

Ի պատիւ Ռօտոսթօի Սրբազան Առաջնորդին աս փոքրիկ տեղեկութիւնը կը հրատարակեմք . յուսալով որ քիչ օրէն նորին Սրբազնութեան վերայ աւելի խոշորիկ տեղեկութիւններ ալ ներկայացնելու պատիւն կ'ունենամք մեր ընթերցողաց . ըստ որում խիստ անհամ և անհաճոյ տեղեկութեաններ ընդունած եմք իւր վերայ :

Ռօտոսթօ . 19 Մայիս 1864

Առաջնորդը Չօրլու գնացած ժամանակ ըստ որում Չօրլուցիք իրենց հայրենի լեզուն ՚ի վաղուց անտի կորուսած ըլլալով ուրիշներէն աւելի հայկաբանութեան դասաւորուի մը պէտք ունին , Ազգասէր Արապետ աղա Տիշլեան այս խորհուրդը յղանալով՝ կը քարոզէ ժողովուրդը որ դրուածք մը ընեն Հայկաբանութեան դպրոցի մը պէտքերը հոգալու համար , և իր անձնական քսակէն ալ ամեն ամիս հարիւրական զրոտալու համար ստորագրութիւն մը տալ կը խոստանայ . բայց Առաջնորդը կը համոզէ խեղճ ժողովուրդը որ ետ կենան ատանկ բաներէ . պատճառելով որ Մարդարացիներն ալ այդ բաղձանօք՝ նայեցէք ինչ վիճակներու մէջ ինկան :

Արցախի Աղերական յետադիմութիւն :

ՊԶՏԻ ՀԱՆԴԵՍ ՄԸ

Երբ Սահմանադրութիւն բառը հառաչանօք կը հնչուի , երբ ասոր յարութեան օրը կը մերձենայ , վերջապէս երբ Սահմանադրականները թեւ թեւի տուած կ'իջնան ասպարէզ , սրտերու մէջ կը տպաւորուի յիշատակ մը՝ որուն շարժառիթը ընդ հանուր ազգի մը փրկութիւն է :

Այս յիշատակը իրենց սրտին մէջ տպաւորողներէն են Օմիւռնիոյ նախագահը , Թաղական խորհուրդը , Ռսուլմական Օղնական ժողովը , որոնց ճակատագիր եղած է պէտք եղածը մատակարարել Հայի մը փրկութեանը . յետին ճշամբ կ'աշխատին Ազգի մը յառաջագիմութեանը , իրենց զգայմունքները կուգեն որ ներգործուի ամեն անհատի վրայ :

Տարեգարձը մերձ էր, Օդեսական ժողովը աշխատեցաւ իր վրայ առնուել բոլոր մատակարարութիւնը, բայց քանի մը խոչնդոտներ ազնիւ զգացմունքներու արգելք եղան. միթէ Օ. միւռնիսն կամ իւր քաղաքականացեալ հասարակութիւնը պիտի զրկուէր Սահմանադրութեան դրօշակէն, ո՛չ դոնէ պղտիկ սենեկի մը մէջ պիտի արձագանք տային. իրենց ղեկավարը պիտի հաղորդէին բազմութեան, իրենց եռանդը պիտի կենդանանար յաչս ամենեցուն. վերջապէս զկնի աւարտման Սուրբ Պատարաբի, դպրաց խումբը առաջնորդութեամբ Ճամարարի և բոլոր Եկեղեցականաց, Հայրենեաց երգերով դիմեցին Ղաաջնորդարան, ուր բազմութիւնը խնդադին և զուարթադէմ, ունկնդիր եղան աշխոյժ երգասացութեան. Քանի մը երգերէ ետքը Յ. Պուրգենեան երիտասարդը չը հանդուրժելով տառապանաց — որ մինչև Սահմանադրութիւն Հայ ազգը կրեր էր — կայնեցաւ հանդիսականաց առջև, յանպատրաստից ատենախօսութեամբ մը բացատրեց Սահմանադրութեան օգուտը, պատմեց արդի երիտասարդութեան արդիւնաւէր աշխատութիւնները և իւր զգացումները զօդելով հանդիսականաց փափուկ ձիրքերուն հետ, « կենդանացուցէ՛ք ազգը ըսելով արտասուեց »:

Ե. յուհեաւ փոխանորդական Ղաաջնորդ Գերապատիւ Յակոբոս Չիլնկիրեան վարդապետը երկայնակեցութիւն մաղթելով Օդես. տափառ Սայսեր, հանդէսը լննցուց:

Ե. հա այսչափ եղաւ Օ. միւռնիոյ տարեգարձի հանդէսը:

ԵՐԵՒԱԿ

Ինական բան է որ ամբարշտութիւնը վերջապէս կը յաղթուի:

Ե. օի այնպիսի պարզ ճշմարտութիւն մըն էր մեզ համար որ սրտի կատարեալ խաղաղութեամբ կապասէինք Երեւակի խմբագրին յաղթութիւն ու դժնիկ տեսնել:

Ե. մեն կատաղի էակ քանի որ երիտասարդ է և ուժեղ, չի խոնարհիր. այլ միշտ ուրիշներուն փոստ հասցնելու կաշխատի. բայց երբ օրերն անցնելով ծերութիւնը կը հասնի, այն առն էր բացուի անօրինին աչուքները և այն առն էր կիմանայ իւր կորուստը, և կը պարտաւորի վատաբար ինքզինքը արդարացնելու ելել և նը.

ւաստ աղաչանաց զիջանիլ. այլ ափսոս որ ալ ժամանակը անցած է, ոչ ոք կարող է հաւատալ նորա խօսքերուն:

Ե. նչ մեծ տարբերութիւն կայ հանրօգուտ ճշմարտաւէր, և հանրափնաս ու խարդախ մարդու մը վերջին օրերուն մէջ. առաջինը արժանի կը լինի ամենուն սիրոյն, յարգանացը և պաշտպանութեանը, իսկ ետքինը ենթակայ կը լինի զղուանաց ու անարգանաց:

Ե. հաւաստի այս վերջինին կարգէն է Երեւակի ծեր խմբագիրը որ իւր տառապեալ կացութեամբը ելած է հասարակութեան դուրս ու կարեկցութիւնը իւր վերայ շարժելու, կատարելապէս ու ժալթափ և յուսահատած. այնո՞նցն իսկ Եղգային Արծնական ժողովէն յոյսը կտրած է խեղճ որոյ ինքն երեք աղերսագիր մատուցանելէն յետոյ և ոչ իսկ պատասխան մը ընդունած է:

Ե. նչ զարմանալի իրողութիւն. քառասուն տարի շարունակ կրօնասիրութիւն քարոզողի մը այսպիսի անարգանաց ենթակայանալը. աշխարհիս պատմութեան մէջ արձանագրուելու արժանի:

Երեւակի 21րդ թիւն է որ ստիպած է մեզ այս խօսքերն ընել, վասն զի յիշեալ թերթով — ինչպէս որ դիտեն հարկաւ զայն կարգացողները — թշուառ խմբագիրը բողոք մը կը ներկայացընէ Հայ հասարակութեան որպէս զի Ե. ստուծոյ համար իրեն դատը լսեն. « երեք բողոքագիր ներկայացուցած եմ կրօնէ նա Արծնական ժողովին որ իմ վրայ եղած ամբաստանութիւնները քննեն և ճշմարտութիւնը երեւան հանեն, և եկեղեցւոյս դէմ բան մը թէ որ գրած եմ ցըցունեն » ասկից վերջը կիմացնէ թէ ըրած բողոքներուն պատասխանը առած չէ, ոլոնց օրինակներն ալ հրատարակած է:

Չամուրճեանին խելքին չի տուինք մենք այս ըրածները և գրածները, վասն զի իրեն պապականութեան քարոզիչ մը լինելուն վրայ տարակոյս մնացած չէ որ քննուի, լուծուի և որոշուի. իւր բոլոր աշխատութիւնները պապականութիւն կը հոտին, և թէեւ իւր գրութիւնները ճիշդութեամբ շարադրուած են, սակայն քիչ մը դատողութիւն ունեցողները յանուն Ե. ստուծոյ կրնան երդնուլ անգամ, թէ ինքն իւր գրութիւններովն մեծ օժանդակութիւն տուած է պապականութեան ի մեզ տարածուելուն:

Ազգային Ալարչութիւնը թէ որ կուզէ, թող Մասնաժողով մը կազմէ և հրաւիրէ մեզ մեր ըսածներն հաստատելու:

Պ. Չամուրձեան՝ Արօնական ժողովն զքեզ չի կրնար արդարացնել, որն որ թէ որ քու թըշնամիդ լինէր և աղեկութիւնդ չուզէր խնդրաբերութիւն համեմատ քու գրութիւններդ քննելու կելլէր:

Արօնական ժողովն տուած երեք խնդրագրէն աւելի զարմանալի է Չամուրձեանին ըրած բողոքն առ համայն Ազգն Հայոց, վասն զի Հայ հասարակութիւնը զինքը ուրիշ բան չի ճանչնար բայց միայն ճիշդութիւն մը, պապականութեան մոլեռնութիւն մը, մէկ խօսքով Ազգին գլխուն փորձանք եղողներուն պարագլուխը, բաց ի ասկից ինքն ի՛նչ երեսով անոնց կողերսէ ուրոնք իրեն խել մը հարցումներ ըրին և իրմէ պատասխան մը չստացան: Ինքն որ նոցա հարցումները և առաջարկութիւնները բանի մը տեղ չի դրաւ, ի՛նչպէս կը յուսայ որ նոքա ալ իրեն ըրած աղերսանքը բանի մը տեղ դնեն, մանաւանդ որ ըրած աղերսանքն ճիշդութեամբ գըրուած է և նոյն իսկ իւր աղերսանքն ըրած թերթովն Պապական եկեղեցիին մէկ կրօնաւորին քաջասրտութիւնը կը պատմէ:

Հայ ժողովուրդը էշ չէ Պ. Չամուրձեան և ոչ ալ տղայ որ խեղճ ընելով, քու ծերութիւնդ նորա ներկայանցընելով, տառապեալ եմ ըսելով, զանի կարեկցութեան շարժելու կելլես ճիշդութեամբ: փոխանակ վեհանձնաբար յանցանքներդ ճանչնալու, նորա ցանկալի Սահմանադրութեան դէմ ըրած թշնամութիւններուդ համար ներումն խնդրելու և նորա նուիրական եկեղեցւոյ, լուսաւորչականութեան քաջ ջատագով մը կանգնելու և ասանկով անցեալը մոռցնել տալու և հարկ եղած սէրը, յարգն և պաշտպանութիւնն անկից խնդրելու: Ի վերջոյ Պ. Չամուրձեանը խորհելով թէ իր խօսքերը կրնան ապարդիւն ելլել եւ ըրած աղերսանքն լռելի չը լինի, կըսէ. «բայց թէ որ իմ այս դատաւ արդար հատուցմամբ չի տեսնուի, Աստուծոյ ահեղ ատենին կը յանձնեմ»: Ըլլալէքն ալ աս է Չամուրձեան. վասն զի ես հոն պիտի գտնուիմ քեզի հետ դատուելու, թէ որ ես ետեւէդ չի հասած գեհեանին գատապարտուած չը լինի:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Այն արդեօք էակ մը բոլոր տիեզերքին մէջ որ երաժշտութեան քաղցրութիւնը չգտայ եւ կամ նորա վերայ տեղեկութիւն չունենայ, ես չեմ կրնար հաւատալ թէ կայ, այլ ընդհակառակը կը հաւատամ թէ՛ նոյն իսկ Արքեպատմաւոր սիրահար է ներդաշնակութեան: Բնութեցող ով որ կուզես եղիւր, ինչ պարագայից տակ որ կուզես գտնուէ, ինչ տարիքի ալ որ կուզես հասած եղիւր, ինչդրեմ մի առաւօտ ծախէ՛ քու քունդ, ելիւր արշալուսոյ առաջին շառաւիղաց հետ եւ նկատէ թէ բնութիւնը ինչպէս կարթըննայ. ահա այն ատեն ինձ կամ իմ տկար ձայնիս կարօտ չը պիտի լինիս համոզուելու թէ տիեզերական ամենաքաղցր հաճութեանց ամենագլխաւորներէն մին ալ երաժշտութիւնն է:

Արօնական ամեն դրութիւնը եւս կը հաստատեն թէ Աստուած սիրահար է երաժշտութեան, եւ այս պատճառաւ նոցա ամենուն ալ տաճարներուն դռները երաժշտութեամբ կը բացուին եւ կը գոցուին:

Մտադիր չեմք այս անգամ երկարօրէն խօսիլ այսպիսի փափուկ եւ նազելի խնդրոյ մը վերայ. ուստի բաւական թող լինի մեզ ըսել թէ որ եւ իցէ ժողովուրդ, ազգ կամ ընկերութիւն եթէ կը փափաքի զուարթ սիրտ, արթուն ոգի եւ բաղդին հարուածներուն դէմ դնելու կարողութիւն եւ արիւթութիւն ունենալ, թող երաժշտութեան դիմէ, թող երգէ ինչպէս իւր մխիթարութիւնները՝ այնպէս եւ վիշտերը. ամենէն կոշտ մայրերն անգամ իւրեանց կորուսած զաւակներուն վերայ եղանակներով կողբան: Արդ՝ մեր ազգն ալ, հոգ չէ թէ շատ վիշտեր ունի եւ սրտմաշուքներ, թող մի անգամ սիրահար լինի երգերու. որպէս զի արիւթութիւն ստանայ եւ դէմ դնել կարենայ իւր ցաւերուն:

Մեր կողմանէ այսչափ խօսելով ուրախ եմք ծանուցանելու որ ազգերնուս մէջ երաժշտութեան սէրն ու արհեստը սկսած է տարածուիլ քանի մը վառվռուն երիտասարդներուն միջոցաւ, որոնց յարգը ճանաչել եւ հարկ եղած քաջալերութիւնը տալ նուիրական պարտաւորութիւն մըն է ամեն Հայու:

Եւս երիտասարդներէն մէկն ալ Թաշճեան Պ. Արիւթոյնն է, որ նոր եռանդով մը ձեռք զարկած է երաժշտութեան արհեստը իւր ազգին մէջ տարածել եւ այս պատճառաւ ամեն

ամիս մէջմէկ նոր տետրակներ ալ հրատարակելու ելած է, որոնց առաջին թիւն արդէն կը ծախուի ամեն գրավաճառաց քով միայն 3 դուրուշ գինով:

Այս ձեռնարկութեան վերայ աւելի բաւ տեղեկութիւն տալու համար ահաւասիկ իրեն ըրած յայտարարութիւնը մեր ընթերցողաց կը ներկայացնենք, հաստատ հաւատարմով որ ազգայինք իրենց ձեռքէն եկածն չը պիտի խնայեն յիշեալ ազգասէր երիտասարդին:

Ազգային նոր երգերուն համար ըլլալիք դաստուռութեան տեղերն և դասախօսներն հետեւեալ անձինքն են:

Իւսկիւտար Աէնի մահալէ Ազգային ձեմարան, որուն դասախօսն է մեծայարգ երաժիշտ Սիմօն աղա Մինեան և Ռեթեոս աղա Փափաղեան:

Իւսկիւտար Սէլամիէ Թաղին դասախօսն է երաժիշտ Գաբրիէլ աղա Խանձեան:

Պարատ Ժողովրդասէր ընկերութեան զբօսարանը, որուն դասախօսն է երաժշտութեան դասատու Ալեքսան աղա Գրիգորեան:

Լչիւս Ս. Լեղեայի Թաղը դպրոց ընկերութեան սենեակը, որուն դասախօսն է Թադւոր աղա Գէորգեան:

Խսագիւղ Ալարդանանց ընկերութեան զբօսարանը:

Գումգարու Բնթերցասիրաց ընկերութեան սենեակը: Այս երկու տեղերն ալ ինքս պիտի երթամ դաս տալու:

Դասատուութեան ժամերը դասախօսը պիտի որոշեն: Տետրակները վերոյիշեալ տեղերը և բոլոր գրավաճառաց քով և մուգեքաճի Սարապետ աղայի սենեակը կը ծախուին, զին 3 դրշ:

Յատկապէս վերոյիշեալ դասատուներէն մեծ շնորհակալութիւն ունիմք, որոնք յանձն առին ազգասիրաբար դասախօսութիւն ընելու:

Ն. Ս. ԹԱՇՃԵԱՆ

Խաբաղիր:

Ինչպէս անցեալ մէկ քանի տարիները՝ նոյնպէս ալ այս տարի Ազգային Սահմանադրութեան չորրորդ տարեդարձի հանդէսը Ազգայնոց շնորհակալութիւնները ընդունելու չափ փառաւորապէս կատարուելը ամենուն յայտնի է:

Բայց նոյն հանդիսին մէջ տեղի տուած փոքրիկ անտեղութեան մը պատճառաւ ծագած վե-

ճաբանութեան մը համար լրագիրներէն և հասարակութենէն ոմանք այլ և այլ կերպերով խօսեցան և հրատարակեցին ալ նէ՝ այս մասին մենք անոնց հրատարակութեանց իրաւացի կամ անիրաւ ըլլալուն ահանջ չենք դնել, և Մասնաժողովի Մեծարգոյ անդամոց կողմէն տրուելիք պատասխանին սպասելով՝ մենք ալ մեր կողմէն պէտք եղածը խօսելու ստիպուած ըլլալինս ձեր ազգօգուտ օրագրոյն միջոցաւ յիշեալ Մասնաժողովի Մեծարգոյ անդամոց խնայելիք կը խնդրուի:

* * *

Բ Ա Ն Ա Դ Ա Տ Ա Կ Ա Ն

Արշալոյս արարատեան քիւ. 728.

“Ուր որ թշնամանք և հայհոյութիւն կը տեսնենք, ան տեղ փաստ և ճշմարտութիւն փնտրուելու չէ”:

Մեծ ճշմարտութիւն մը որ իրեն շատ բաւ կը հարմարի, բայց որում քանի որ ինքն իւր հաշուաւորդներուն համար “չ” “չ” է՝ կը յարձակին “” կըսէ և դանտեք “գատապարտեալ և զոռանք պատճառող” կանուանէ, ըսելէ որ իր քովը ինչպէս փաստ անանկ ալ ճշմարտութիւն չի կայ:

“Արշալոյսը անպատուութիւն կը համարի իրեն այնպիսի դարչահոտ տեղերանք իջնել”:

— Պապիկները խնդացնելու համար ասիկց անդին խօսք չը լինիր, վասն զի ինչպէս հնարաւոր է որ Արշալոյսը դարչահոտ տեղերու վերայ գաղափար ունենայ թէ որ ինքն նոյն տեղերուն մէջ գտնուած չըլինի. քիթը տարիքին չափ երկայն է նէ անոր խօսք չունիմ:

Եւ ճերուկս, թէ որ կընդունիս իմ բարեկամութիւնս քեզ քիչ մը քիթախտ խրկեմ որ քիթիդ հոտն չառնուս: Եւ ինչ բարեկամ լինիմք Պարոն-Ղուկաս, թէ չէ ձեռքէս ազատելիք չունիս: Ի՞նչ ուրախանար որ Օմուռնիայէն հեռացայ, վասն զի իմ “չ” մինչեւ հոտ ալ կը հասնի:

Ինչ որ Խմբագրութեան եւ տնօրինութեան կը վերաբերի պէտք է ուղղել առ Ա. Հայկունի, Պոլիս Մեծ նոր խան վերի յարկը քիւ. 2: Օրագիրս կը հրատարակուի ամեն ամսոյ 1 ին 10 ին եւ 20 ին: Դիմ տարեկան 70 դուրուշ. վեցամսեայ 40: Դուրս երբայիք օրագրաց ճամբուն ծախքը առնողին վրայ:

Գաւառներու մէջ ունեցած գործակալներն են, Հայկա Յ. Ս. Քիւրքճիանօմ: — Պարտիզակ եւ բոլոր Նիկոմիդիայի սահմանը Թորոս աղայ Միւնասեան: — Իգմիր Ծաղիկ Հանդիսի գրասենեակը: — Կարին Պ. Պետրոս Մ. Օմեցի, վերատեսուէր Արշալոյսի ընթերցարանին:

ՏՊԱՐԱՌԹԻՒՆ Բ. Յ. ՔԻՒՐԿՃԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՓԻՆՃԱՆՃԷԼԱՐ